

CITEVA DATE CU PRIVIRE LA PRIMA ORGANIZARE A ÎNVĂȚĂMÎNTULUI PUBLIC ÎN ORAȘUL TIRGOVIȘTE

de T. SVINȚIU

Marea Vornicie a Treburilor din Lăuntru, dimpreună cu Eforia Școalelor, începînd chiar din anul aplicării Regulamentului Organic, obligă noile ocîrmuiri județene și orășenești să pregătească încăperi de școală, necesare învățaturii copiilor¹. Asemenea încăperi, în număr de două, trebuiau să fie de 3¹/₂ stînjeni lungul și 3 latul, putînd fi și mai mici cu un stînjen, în cazul cînd nu s-ar fi aflat la dimensiunile cerute. Cîrmuirile mai trebuiau să găsească în plus 2—3 odăi mai mici, pentru locuința profesorului.

Într-o asemenea casă modestă, pregătită de către sfatul orașului Tîrgoviște, trebuia să ia ființă „Școala începătoare cu 3 clase”, școală publică orășenească, pentru că din anul 1831 se înființează în țările romîne un învățămînt de stat în limba națională. Tot nou înființate prin Regulamentul Organic au fost și cîrmuirile județene și orășenești, pe care boerimea a fost nevoită să le împartă cu negustorii. Acum aceste organe locale trebuiau să găsească mijloacele bănești, necesare înființării școalelor naționale. Marea Vornicie a dat dispoziții ca asemenea mijloace bănești să se strîngă printr-o contribuție voluntară de la populația orașelor. În sensul acesta, maghistratul orașului Tîrgoviște a apelat mai întîi la preoții și dascălii din oraș, în a căror îndelînicire a stat pînă atunci răspîndirea învățaturii, dînd în grija protopopului să sfrîngă de la aceștia sumele de bani necesare pentru cumpărarea unei clădiri de școală. Clerul orășenesc respinge însă această sarcină, pe motivul că este sărac, iar suma pretinsă, că ar fi peste puterile lui. Cîrmuirea județului Dimbovița se mulțumește cu acest răspuns și nu mai întreprinde nimic în privința înființării școlii. Așa ar fi rămas lucrurile încă multă vreme, dacă Logofetia Treburilor Bisericești, orînduită să se ocupe și ea de o astfel de problemă, nu ar fi intervenit energetic, după trecere de opt luni, cerîndu-i să se grăbească, dimpreună cu cei 25 boieri cu titluri și fără titluri, care locuiau în oraș. În adunare, la sediul ocîrmuirii, se hotărăște cumpărarea caselor Saftei Cojocăreasca, din piața orașului, cu prețul de lei 3800, suma urmînd să se strîngă „după starea și puterea” fiecărui locuitor, iar mobilarea odăilor de școală, să cadă în sarcina sfatului orășenesc². Stringerea sumelor de bani pentru școală s-a făcut cu foarte mari greutăți, întîmpinîndu-se

¹ Arhivele Statului din Tîrgoviște: arh. sfat. pop. orășenesc, an. 1831.

² Idem. an. 1832.

multă împotrivire mai cu seamă din partea boierilor. În ciuda faptului că vechiul sistem de impunere a fost înlăturat, cel nou constând din capitație, patente și accizuri, sfatul orășenesc folosește mai departe un mijloc feudal de împilare în cazul unei contribuții generale și aruncă asupra obștii o nouă darc globală, cunoscută sub numele de „cislă, meremetului de școală”. În anii 1832 și 1833 se mai strângea însă în afară de această cislă și cislă mai veche a molimii holerii (din 1831), în sumă de lei 2240, cit și alte dări care trebuiau să umple golurile visteriei. Cum vornicia a interzis cu strictețe ori ce cheltuială din casa orașului, pentru mobilarea școlii, sfatul orășenesc se vede nevoit să adauge cislei amintite și suma de bani necesară cumpărării materialului și confecționării mobilierului de școală, astfel că de abia în aprilie 1833 poate fi anunțată gălirea școlii, cerându-se din nou Eforiei Școlilor trimiterea unui profesor.

Din foile cislei se poate observa care dintre locuitorii orașului au suportat cea mai mare parte a cheltuielilor. Vedem astfel că contribuția boierilor cu titluri a fost de lei 537 și 10 parale, iar a boierilor fără titluri de lei 400. Corporația negustorilor, breslele meseriașilor precum și alți birnici din oraș au contribuit cu lei 2384, parale 07, iar preoții numai cu lei 115, parale 20. Au fost cisluite și satele Ulmăcuri, Priseaca și Colanu, situate pe moșia orașului, cu cite 200 lei, în total 600 lei. Din totalul de 2384,07 contribuția celor care nu erau nici negustori, nici meseriași, deci calle și salahori, a fost de lei 573, parale 15. Astfel cei mai săraci dintre locuitorii orașului au contribuit mai mult de cât marii boieri, iar dacă luăm la un loc contribuția sărăcimii din oraș și din cele trei sate învecinate, vedem că ea este cu mult mai mare decât a tuturor boierilor, mai mare chiar decât a negustorilor, adică de lei 1173,15 față de lei 937,10 (cea a boierilor) și de lei 1042,21 (cea a negustorilor). Partea cea mai numeroasă a populației orașului și pentru care porțile școlii vor rămânea încă multă vreme închise, avea să suporte apăsarea acestei contribuțiuni. Sînt pe deplin justificate jeluirile populației sărace către ocirmuirea județului, împotriva împilărilor bănești din partea orașului. De aci vedem că așezarea cislei era nedreaptă și nici nu putea fi altfel, deoarece conducerea orașului se afla în mâinile boierilor și a negustorilor bogați, care erau obișnuiți să jecmănească populația.

Eforia Școlilor Naționale a trimis ca profesor la școala publică din orașului Tîrgoviște pe Mihalache Drăghiceanu, care sosește aci în cursul lunii iunie 1833. Din puțina corespondență pe care acest învățător a avut-o cu conducătorii orașului, se observă marea deosebire dintre el și vechii dascăli, atît în privința metodei de predare, cit și în privința ideilor care îl călăuzeau și care ni-l arată ca un om progresist, din generația lui Ion Eliade. Intr-una din adresele trimise sfatului orășenesc, el își face cunoscut modul nou de înțelegere al instituțiilor școlare, scriind următoarele: „...dorința fiecăruia cred va fi foarte mare, căci prin metoda lui Lancaster lipsesc toate cheltuielile părinților ce pînă acum aveau cumpărîndu-le pe toate lunile ceasloave și psaltiri, lipsesc bicele,

țipetele și bătăile ce sufereau nefericiții tineri cînd adormeau cu cărțile în mînă. Învățătura se face acum cu blindețe și cu bună regulă”³.

Nu puține au fost greutățile pe care a trebuit să le învingă tînărul profesor. El a dus o luptă aprigă cu cîrmuitorii orașului, nepăsători și surzi la nevoile școlii. Mihalache Drăghiceanu a venit în Tirgoviște în vara anului 1832 și citeva luni s-a străduit să înfiripe cite ceva pentru școală, fără să izbutească însă, din care cauză este nevoit să se înapoieze, în septembrie, la București și să raporteze Eforiei Școlilor despre starea de lucruri din oraș. Eforia îl numește profesor la Caracal, dar și aici a intîlnit o stare de lucruri asemănătoare⁴. Revine în Tirgoviște în iunie 1833, dar numai la 13 iulie au putut fi, cu oarecare solemnitate, deschise cursurile, ele durînd pînă la 16 septembrie, cînd are loc examenul de sfîrșit de an. Dintr-o comunicare a cîrmuirii orașului către Eforie, aflăm că la școala publică s-au înscris în anul 1833 vreo 40 elevi, mai mult fii de orășeni, cu toate că acum puteau învăța carte și fii de țărani, dar și dintr-aceștia s-au retras mulți, din cauza zvonurilor răuvoitoare, răspîndite de dascălii și paracliserii de biserici, interesați să-și ție și să-și inmultească elevii⁵. Acești învățători improvizati au birfit școala și pe profesorul ei, spunînd că astfel se strică rînduielile vechi de a învăța după ceasloave. Cîrmuirea județului, sesizată de profesor, a oprit pe dascăli de a mai primi elevi de ai școlii publice, care au urmat cursurile cel puțin o săptămînă, dar nu le interzice să-și continue indeletnicirile lor didactice.

Tot în anul 1833, Eforia Școalelor Naționale elaborează regulamentul școlilor publice, înființîndu-se, prin art. 120 și următoarele, comitetele județene de inspecție⁶, alcătuite din cite doi membri numiți din cinci candidați, propuși de sfaturile orășenești dintre oamenii cei mai cu „stare”. Aceste comitete județene raportau lunar despre munca profesorilor de la școlile publice din țară. Sfatul orașului Tirgoviște a propus pentru comitetul de inspecție pe stolnicii Răducanu Cornescu, Nae Hiotu, pe serdarul C. Hiotu, pe medelnicerul C. Brătescu și pe boierul fără titlu Mihalache Vlădescu. În felul acesta școala națională a fost subordonată intereselor boierimii locale, care a făcut tot ce i-a stat în putere pentru a împiedica dezvoltarea învățămîntului în limba poporului. Dacă totuși școala s-a menținut, îndeplinindu-și menirea, aceasta s-a datorat energiei conducătorului ei și sprijinului primit din partea populației. Greutăți mari a mai întîmpinat profesorul și din pricina formalităților la încasarea lefii. Astfel din luna octombrie 1833 și pînă în luna martie 1834 el nu a primit nici un ban, deoarece i-ar fi fost imposibil să se deplaseze în fiecare lună la București, pentru a-și încasa drepturile bănești, datorită condițiilor primitive de călătorie, din vremea aceea. Numai în urma unui aranjament provizoriu cu cîrmuirea județului, s-a stabilit ca leafa (250 lei lunar) să-i fie achitată din sumele puse la dispoziția Vistieriei de către Eforia Școlilor.

³ Arhivele statului din Tirgoviște, arhiva sfat. pop. orășenesc, dosar no. 2197, pag. 106.

⁴ Idem, dosar, nr. 2197, pag. 15.

⁵ Idem, dosar, nr. 2801, pag. 19.

⁶ Idem, dosar, nr. 2801, pag. 47.

Școala începătoare cu trei clase era o școală elementară de tip burghez, organizată după modelul lui Lancaster, care întrebuința pentru învățatură sistemul monitorial. Acest sistem se baza pe toceală și memorizare mecanică și era folosit în orice școală cu un singur profesor, care trebuia să predea la un număr mare de elevi, de puteri diferite. Reușita aproximativă a acestui fel de a preda depindea exclusiv de pregătirea și conștiinciozitatea profesorului. În mina unor profesori ca „domnul Vucea”, sistemul devenea cu totul inutil și păgubitor.

Să lasăm acum pe profesorul Milahache Drăghiceanu să ne arate cum era organizată școala la care preda: „Dacă cîrmuirea voiește a cunoaște orînduiala ce păzește la învățatură, am cîntea a-i încunoștiința că învățăturile le-am împărțit în trei clasuri:

În clasul I se urmează citirea pe table și scrierea după modeluri.

În clasul II citirea pe cărți, scrierea diclando, aritmetică din gînd și oare care declinații și conjugari.

În clasul III catehism elementar, elementuri de aritmetică, de geografie și de gramatică.

Ceasurile intrării în școală, înainte de prînzului de la 4 ceasuri turcești pînă la 7; după prînz de la 9 pînă la 12¹⁷.

Cu multă și legitimă mîndrie anunța acest profesor inaugurarea școlii publice în orașul Tirgoviște, la a cărei „țeremonie” el a invitat toate autoritățile, pe deputații mahalalelor și pe părinții elevilor, pentru că, după cum spunea el „...dimpreună cu toții să aducem o caldă mulțumire înaltei providențe, pentru că ne-a învrednicit a vedea acest așezămînt de școală și în patria noastră, unde tinerimea să poată trece cursul elementar în limba maicii lor”.

Pentru cunoașterea originii sociale a elevilor înscriși în anii următori la această școală, ne stă la îndemînă unicul catalog, păstrat prin cine știe ce împrejurare pînă astăzi și din care s-au extras următoarele date:

Elevii înscriși în cele trei clase — 114; eliminați și exmatriculați — 22; rămași cu situația încheiată la sfîrșitul anului — 92. S-au primit elevi între 6 și 15 ani, stînd în aceeași clasă elevi foarte diferiți ca vîrstă. Din cei 114 elevi înscriși, 94 au fost băieți, iar 20 fete. După naționalitate au fost: 92 romîni, 13 greci, 6 sirbi, un albanez și un neamț.

După originea socială au fost: fii de boieri și borinași 32, fii de burghezi 69, iar fii de țărani 13. Cercelînd ocupața părinților găsim că: 36 au fost fii de negustori, 24 au fost fii de meșteșugari breslași, 8 fii de preoți și 13 fii de plugari. Aceștia dînd urmă au venit din satele: Cîrstinești, Băleni, Mănești, Ungureni, Brătești, iar unul din orașul Găești. În ceea ce privește exmatriculările, ele s-au făcut din lipsă îndelungată de la cursuri; eliminările numai pentru caligrafia proastă și pentru scabie⁸.

⁷ Arh. St. Trg., arh. sfat. pop. orășenesc, dosar din anul 1833 în problema școlii publice.

⁸ Muzeul raional, catalogul școlii începătoare pe anii 1836—1838.